

a VALÓSÁG

megjelenése és szerepe az építészkutatásban

A győri Széchenyi István Egyetem Épülettervezési Tanszékéhez kapcsolódó nyári építőtáborokról az oktatásban betöltött szerepének szempontjából.

faluÉPÍTÉS

A 'faluÉPÍTÉS' hívószó Tátrai Ádámmal közösen készített diplomamunkánk hagyatéka, melyben egy egész falut szeretnénk volna "megváltani" a kortárs építészet eszközeivel. A szándék később tovább erősödött, tenni akartunk, de már nem csak a tervek, hanem a valóság terepén is. Célunk az Észak-Dunántúlon olyan aktív közösségek felkutatása, akik fogékonyak egy, a település határain kívülről jövő kezdeményezés befogadására, mely keretében identitásukat megerősítve a győri építészhallgatók és a helyiek által közösen tervezett és kivitelezett közösségformáló és -erősítő építmény tud alternatív előrelépést jelenteni gazdasági, társadalmi és szellemi szinten.

Első, nyári építőtáborral záruló projektünket - bogoyoszlói termelői piac - 2011-ben még az egyetemtől függetlenül, önerőből indítottuk el; utána egyetemi tanársegédként folytattuk tevékenységünket. A tenni akarás, valamint a közösségek támogatása mellett kezdetektől a hallgatók "szerephez juttatása" volt a kezdeményezés harmadik pillére; mára ez vált az elsődleges szemponttá.

A projektek felépítése az oktatás szempontjából

- 1. A helyszín és a feladat;*
- 2. Valós tervezési feladat;*
- 3. A tervek készítésének metodikája, időbeni és térbeni kerete;*
- 4. Elméleti háttér*
- 5. Gyakorlati tapasztalat, közösségformálás;*
- 6. A projekt eredményességének későbbi elemzése*

A helyszín és a feladat

Kezdeményezésünk indulásakor még saját diplomatémánkat kivetítve alapvető szándék volt, hogy olyan helyszínnel és feladatokkal foglalkozzunk, melyek akkor az egyetemi képzésből kimaradtak: vidék, falu, "bútor" léptékű építmény. Mára ez a tendencia országos szinten megváltozott, sokszínűbbek lettek a tervezési feladatok. Projektünk során a helyszín megtalálása után alakul a

feladat. Mindemellett maradt a szándék, csak olyan feladatokkal foglalkozunk, melyről tudjuk, hogy a győri képzésben éppen nem kerül elő.

Valós tervezési feladat

A kezdeményezés célja, hogy olyan lehetőséget teremtsen a hallgatóknak az egyetemi képzésben, amely korábban nem volt elérhető, a képzésben hiányként jelentkezett. Olyan valós tervezési és építési feladatot kerestünk és találtunk, mely léptékében, funkciójában megfelelő arra, hogy hallgatók tervezzék és valósítsák meg a segítségünkkel. Óriási motivációt jelenthet a hallgatóknak, ha immár nem csak a papírra terveznek, ha azzal a tudattal kezdenek egy terv elkészítésébe, hogy meg is fog épülni az általuk elképzelt építmény.

A tervek készítésének metodikája, időbeni és térbeni kerete

A kezdetektől kérdés volt, hogy hogyan tud a kezdeményezés az oktatásba illeszkedni, a hallgatók számára elérhetővé válni. Az eddigi gyakorlat szerint mindig az egyetemi feladatokon, tantárgyakon túl, vállalásként működött a program. Az első években, a pályázati terv, majd a győztesek kiviteli terv elkészítése komoly leterhelést jelentett. A tavalyi évben a feladat mértéke csökkent, és egy meghirdetett háromnapos workshop keretében, csapatmunkában készültek a tervek, mely kevesebb kötelezettséggel járt. Az idei évben először, választható tantárgy keretein belül indul el a folyamat. A pályázatás helyett a tantárgyban résztvevő hallgatók (létszámtól függően) kisebb csoportokban készíthetnek terveket a tavaszi félév során, melyekből aztán a kiválasztott a nyári építőtáborban megvalósul.

Elméleti háttér

A tervezési folyamatokat segítik a hallgatóknak szervezett előadások, programok, melyek a kiadott feladatot, a helyszínt járják körbe más-más nézőpontból. A bogyoszlói piac tervezésekor Holczer Vera és Mészáros Zsuzska mutatta be hasonló gondolatú diplomamunkáját, illetve Vera beszámolt annak továbbéléséről, a pajta tényleges építéséről is. Legutóbb, a kápolna tervezésekor a szakrális bútortervezés elméleti hátterét Tóth Kata, a CZITA Építésziroda munkatársa biztosította, aki a győri bencés templom megújult liturgikus terének berendezését tervezte; az egyhetes táborban a gyakorlati tapasztalatszerzést Golda János és Katona Vilmos előadásai egészítették ki.

Gyakorlati tapasztalat, közösségformálás

Részben szervezési - találunk-e olyan kivitelezőt, aki vállalja, hogy "csak" az építés hátterét biztosítja, illetve felelősséget vállal-, részben természetesen tervezési kérdés, hogy az adott építményt milyen mértékben tudják a táborban résztvevő hallgatók önállóan építeni és milyen mértékben kell egy kivitelező cégnek részt venni a folyamatban. Minden évben alapvető tervezési szempont, majd a tervek kiválasztásánál bírálati szempont, hogy egy-másfél hét alatt egyetemisták által építhető terv szülessen, de soha nem kizáró ok, ha ennél összetettebb építmény jön létre.

A táborokban 20-30 hallgató vett részt. Úgy ütemeztük az egyes munkarészeket, hogy mindig mindenki szerephez juthasson, és minden munkafázisba bepillantást nyerjenek a résztvevők.

A közös munka a gyakorlatszerzésen túl közösségformáló erővel is bír. A közös cél, a közös feladatok, az egymásra való odafigyelés mind-mind hatással voltak a résztvevő hallgatókra, formálta, erősítette a közösséget. Ez a közösségformáló hatás nem csak az egyetemisták között működött, a hallgatók és a helyiek közti kapcsolatot is éppúgy javította. Kialakult a bizalom.

A valós tervezés és az építőtábor hatására a táborokban résztvevő hallgatóknak megváltozott a szerkezetekhez, szerkesztési módokhoz való hozzáállásuk, illetve a diplomatéma választására is hatással volt az itt szerzett tapasztalat, valamint a kisléptékű vidéki feladatok megismerése.

A projekt eredményességének későbbi elemzése

A folyamat fontos része az egyes projektek utánkövetése, hogy lássuk, a hallgatók lássák, mi történik egy-egy építménnyel, mikor átadva a megbízónak "magára hagyjuk azokat", úgy működnek-e, ahogy megálmodták azokat. Így szembesültünk azzal, hogy Bogyoszlón mégsem olyan erős az őstermelői szándék, mint a polgármester hitte; viszont Csikvándra azóta is évente visszahívunk bennünket, közösen ünnepelve a kilátót.

Piac, Bogyoszló, 2012; Kilátó, Csikvánd, 2013

Az első két tábor és az azt megelőző tervezési folyamat közel azonos módon épült fel. A helyszín és a feladat meghatározása után hallgatói tervpályázatot írtunk ki a győri Széchenyi István Egyetem építészmérnök hallgatói körében. A beérkezett pályaműveket egy szakmai zsűri (győri építészközpont, valamint meghívott külső bíráló, illetve a megrendelő részéről a falu polgármestere) nyilvános zsűrizésen bírálta és választotta ki a legjobb(ak)at. A második évben kissé árnyaltuk a döntési folyamatot: a két legjobbnak ítélt tervet a falusiak is véleményezhették és ők hozták meg a végső döntést, melyik terv valósuljon meg. A bogyoszlói tapasztalatok után világossá vált, hogy a mi jó szándékunknál több kell ahhoz, hogy megfelelő fogadtatásban részesüljön az építmény. És ez a közös döntés, a helyiek véleménynyilvánítása segített abban, hogy a magukénak érezzék a kilátót (hisz ők választották).

A szabályos pályázati forma (minden formai és lebonyolítási szempontból megfelelt az országos építészeti tervpályázatoknak), mint a terv kiválasztásának módszere, több szempontból is indokoltnak tűnt: egyrészt a pályázati forma komolysága miatt, másrészt ez is hozzá tesz a hallgatók felkészítéséhez a későbbi szakmai életre. Ebben a két évben a pályázatok sikerességéhez a kezdeti lelkesedésen, az újdonság varázsán túl az is hozzá tett, hogy még közel sem volt annyi országos, nemzetközi hallgatói lehetőség (pályázat, workshop, építőtábor), mint később és főleg ma. A pályázatokon 12, 15 pályaművel közel 35-40 hallgató vett részt.

A kivitelezés a piac esetében a következőképpen zajlott: egy faipari cég megmunkálta a szerkezet elemeit, majd a tábor első napjaiban segített annak összeállításában; ezt követően a hallgatók önállóan építették tovább a már kisebb elemeket tartalmazó részeket, végezték a felületkezelést és a tereprendezést. A kilátó építésekor a falu közbenjárásával olyan kivitelezővel dolgoztunk, aki vállalta, hogy csak a háttérből segíti a folyamatot. Az elemek gyalulásától, a fakötések készítésén keresztül (főleg véső és fűrész használatával), a szerkezet összeállításáig mindent az egyetemisták

csináltak. A kéthetesre tervezett építés háromhetesre nyúlt, és később átgondolva egyértelművé vált, hogy ilyen léptékben nem dolgozhatunk csak önerőből.

Felhő, Rómer Udvar, Győr, 2014

A harmadik építés mind szervezési, mind tervezés metodikai szempontból újat hozott. Elhagyva a falut Győrben építettünk egy konkrét felkérésre. A győri városi múzeum egy, ifjúsági házként is használt belvárosi épületének belső udvarát kellett újraértelmezni, berendezni. A terv kiválasztására országos hallgatói pályázatot írtunk ki azzal a megkötéssel, hogy minden csapatban kell győri hallgatónak is szerepelnie. Ez az önös érdek talán érthető.

Az előzetes vélemények alapján a hallgatók vonzódnak tartották a feladatot, a téma, a feladat a léptéke is izgalmas volt számukra, de sajnos a pályázat mégsem tett eleget a várakozásoknak. Sem a pályázatok száma, sem pedig a tervek minősége alulmaradt. A zsűri úgy döntött, egy terv sem felel meg minden szempontból a követelményeknek, ezért úgy határozott, a két legígéretesebb pályamű készítői közösen dolgozzanak tovább egy terven. Ez az együttműködés azonban nem volt igazán sikeres, felülkerekedett a lelkesebb hallgatói csoport, végül ők készítették a terveket. Egyrészt mindkét pályaművet már eleve többen készítették, már önmagukon belül is nehezen férték a tervhez, másrészt nem tudtak kellőképp elvonatkoztatni saját tervüktől, hogy egy harmadik közösen hozzanak létre. A kényszer szülte metodika kudarc egyértelművé tette, hogy a jövőben változtatni kell a tervezés, a terv kiválasztásának folyamatában.

Kápolna, Göbös-major, 2015

A projekt felépítése az elmúlt évekhez képest három ponton is változott. A legfontosabb, hogy a kápolnát nem, csak annak bútorozását tervezték a hallgatók; nem félév közben, hanem egy nyári workshop keretében dolgoztak; a kivitelezésben az eddigi legnagyobb mértékben vett részt egy profi cég.

Annak, hogy nem egyetemisták, hanem mi, oktatók (Stein Júlia, Tátrai Ádám, valamint építész kollégánk Köninger Szilárd) terveztük magát a kápolnát, két oka volt: a projekt szervezése a megbízó többszöri igénymódosítása miatt megcsúszott, nem tudtuk volna időben kiadni a feladatot; valamint azt láttuk, hogy előző évhez hasonlóan egyre több országos és nemzetközi pályázati és workshop lehetőség adódik a hallgatóknak, így már nem bízhatunk magas pályázati részvételben, melyet egy ilyen funkcionál fokozottan fontosnak tartottunk.

A diákok továbbra is érdeklődőek, nyitottak a kezdeményezés iránt, még akkor is, ha ezúttal egy már megtervezett építményhez viszonyuló kisebb léptékű feladat megoldása a cél. Július végén háromnapos intenzív műhelymunkával tervezték meg a kápolna bútorozását: egy darab oltár, papi szék, ministránsszékek. Természetesen a munkához nyáron is megfelelő háttérrel biztosított a győri Építész Műteremház.

A kápolna vázát egymás mögé sorolt háromszög alakú keretállások adják, melyre kívülről deszkázat, majd zindelyezés került. Ezt a "burkolást" csak profi kivitelező cég tudta végezni. A

táborba eljött hallgatók a keretek összeállításában, az anyagok mozgatásában tudtak segédkezni, valamint önállóan készítették el a bútorzatot.

Váti tó, Kapuvár, 2016

Az idei évben tovább formálódik a projekt felépítése. Célunk visszatérni ahhoz az alapvetéshez, hogy hallgatók tervezhetik az adott építményt, de ehhez olyan tervezési formát kell találnunk, mellyel nem egy újabb órarenden kívüli elfoglaltságot hozunk létre. Így született meg az elképzelés, tantárgyi keretbe "szorítani" az építést előkészítő tervezési szakaszt. 2016. február 1-től 'Projekt építészet' néven választható tantárgyként dolgozunk együtt az érdeklődő hallgatókkal.

A tantárgyi keret által alapvetően változik meg a projekt tábor előtti szakasza. Az első három évben - mikor a hallgatók tervezték az adott építményt - a pályázaton bármennyien indulhattak, de ettől függetlenül ezt követően csak a győztes terv készítőivel dolgoztunk tovább, 3-4 fővel. Idén ez megváltozik. Előzetes ismereteink alapján a tantárgyat 20-25 hallgató szeretné felvenni. A félévet két szakaszra bontjuk. A félév első felében a hallgatók nagyrészt önállóan 3-4 fős teamekbe osztva dolgoznak; a cél, hogy egymással párhuzamosan több színvonalas terv készüljön az adott építményre. A félév felénél az önkormányzattal és a hallgatókkal közösen választjuk ki a továbbdolgozandó tervet. Ez a szakasz nagyban hasonlít a pályázati rendszerhez, de szorosabb, ellenőrzöttebb keretek között, több előadással, szakmai kirándulással támogatva történik. A félév második felében minden órán prezentálja a győztes csapat a kiviteli terv alakulását, melyet minden jelenlévő véleményezhet. A többi hallgatóval a félév elején végzett vizsgálatokat - Kapuvár építészeti értékeinek gyűjtése, történetének megismerése - szeretnénk egy rövid építészeti kalauz (füzet formátum), illetve képeslap és póló grafikák formájában feldolgozni. Reményeink szerint ez mind hozzáad az adott építmény elfogadottságához.

Think Global, Build Social

Három és fél évvel az első projektünket, a bogoszlói piacépítést követően 2015 novemberében kaptunk felkérést a Hello Wood és a KÉK közös szervezésében megrendezésre került Think Global, Build Social! angol nyelvű konferencián való részvételre (2015. november 11. Budapest, KÉK). A konferencia az ugyanezen a néven 2016 márciusában a FUGA-ban megrendezésre kerülő kiállítás egyik felvezető eseménye volt. A Think Global, Build Social! kiállítás a kortárs építészet társadalmi felelősségére irányítja a figyelmet. Először 2013-ban Németországban rendezték meg, a nemzetközi kiállítások kurátora Andreas Lepik, építész teoretikus, a müncheni egyetem professzora, a Harvard Egyetem kutatója.

Természetesen többféleképpen lehet értelmezni a szociális építészetet, elsődlegesen legtöbbször, ahogy a konferencián résztvevők is, a gazdaságilag hátrányt szenvedőket segítő építészeti projekteket nevezik így. De épp a mi projektünk kapcsán merült fel, hogy nem szociális építészet-e az is, ha ráirányítjuk a hallgatók figyelmét a kisléptékű, közösségeket támogató projektekre; annak fontosságára, hogy olyat rajzoljanak csak le, ami a józan ész határain belül tényleg megvalósítható.

A bogyoszlói piac akkor még a ténylegesen szociális építészet körébe sorolható, hiszen a helyi termelők támogatása céljából jött létre. Ennek sikertelensége (csupán az akkori polgármester álmainak megvalósulása nem jelentett előrelépést a falu közösségének életében) vezetett minket arra, hogy a továbbiakban a közösséget helyezzük a vizsgálódásunk középpontjába, legyen az bármilyen társadalmi és gazdasági helyzetben; valamint a hallgatók valós tervezői szerephez juttatása a legfőbb célkitűzésünk.

A táborokról részletesebben:

Piac, Bogyoszló, 2012

- Vidék és Gazdaság - Vidéki Építészet, 2012 különszám (nyomtatott sajtó)
faluÉPÍTÉS 2012 Bogyoszló, nyári építőtáborban megvalósult kortárs piacépítmény egy rábaközi faluban
- Építész Közlöny 2015. december (nyomtatott sajtó)
Láthatatlan Vidék - a győri építészképzéshez kapcsolódó kezdeményezésekről
- <http://epiteszforum.hu/faluepites-2012-a-valosag-peremen>
- <http://epiteszforum.hu/faluepites-2012-valosag-piacepites-bogyoszlon>
- <http://faluepites2012.blogspot.hu/>
- <https://www.youtube.com/watch?v=SYP3qX26DF8>

Kilátó, Csikvánd, 2013

- Építész Közlöny 2015. december (nyomtatott sajtó)
Láthatatlan Vidék - a győri építészképzéshez kapcsolódó kezdeményezésekről
- <http://epiteszforum.hu/faluepites-2013-a-gyori-epiteszhallgatok-masodik-kozosseg-epito-tabora>
- <http://csikvandimesek.blogspot.hu/>

Felhő, Rómer Udvar, Győr, 2014

- Építész Közlöny 2015. december (nyomtatott sajtó)
Láthatatlan Vidék - a győri építészképzéshez kapcsolódó kezdeményezésekről

Kápolna, Göbös-major, 2015

- Magyar Építőművészet 2015/9
Építsünk sátrat az Úrnak ...
- Metszet 2015. november-december
A_pro' Vadászkápolna, Göbös-major
- Építész Közlöny 2015. december
Láthatatlan Vidék - a győri építészképzéshez kapcsolódó kezdeményezésekről

A tavaszi félév céljai

- hazai és nemzetközi példák elemzése:
 - milyen jellegű építőtáborok működnek?
 - milyen kezdeményezéssel (egyetemtől független, egyetemi)?
 - ezek hogyan épülnek be az oktatásba, milyen metodikával működnek?
- a tavaszi félévben indított tantárgy dokumentálása, elemzése